

SUKUPUOLITETTU KOTITYÖNJAKO JA SOSIOKULTTUURISET RAKENTEET

A n u - H a n n a A n t t i l a

Abstrakti

Ajankäyttötutkimukset osoittavat suomalaisten naisten kokonais- ja kotityöajan olevan pidempää kuin miesten. Väite naisten kaksoistaakasta ei siis ole liioiteltu. Tasa-arvoistumista on toki tapahtunut, mutta keskiarvot eivät kuitenkaan kerro kaikkea. Hochschildin sukupuolitetun työnjaon teoretisointia kehittäneiden Adkinsin ja Jokisen mukaan nykyisin vallitsee neljäs järjestys (*fourth shift*). Se koskee muun muassa rajanvetojen lisääntymistä toisiinsa liudentuvien ansiotyön, perheenajan ja oman ajan välillä sekä toimintaan liitettäviä tunteita. Artikkelissa kysyn, miten erilaiset järjestykset ilmenevät arjen neuvotteluissa? Analysoin 62 ansiotyötä tekevän perheellisen naisen kotityönjakoa ja ajankäyttöä Tilastokeskuksen ajankäyttöpäiväkirjojen (1999–2000; 2009–2010) avulla. Aineistossa naisten ja heidän perheenjäsentensä päiväkirjoja on 398. Mikrotason analyysi tekee näkyviksi sosiokulttuurisia rakenteita ja paljastaa arjen monisyisyyden. Sukupuolen lisäksi kotityönjakoon vaikuttavat etenkin ansiotyön luonne, yhteiskuntaluokka ja elämänvaihe. Kotityönjaon tyyppejä esittelen viisi: 1. sujuvasti jaetut rutiinit, 2. pitkät työpäivät vuorotellen, 3. sukupuolitetun työnjaon konfliktit, 4. äiti tekee yksin ja 5. yksinhuoltajan aikapula. Sukupuolijärjestyksen ja sitä ohjaavien yhteiskuntasopimusten ohella juuri sukupuoli- ja luokkatapaisuus selittävät niin toiminnan jäsentymistä ja tilanteista kriisiytymistä kuin myös konfliktien välttelyä.

Asiasanat: ajankäyttö, ansiotyö, kotityöt, luokka, naiset, perhe, sukupuolijärjestys, tapaisuus, työnjako, yhteiskuntasopimus

JOHDANTO

Eri aikoina ja eri maissa kerättävät ajankäyttötutkimukset todentavat kerta toisensa jälkeen saman asian: ansio- ja kotityöstä muodostuva kokonaistyöaika jakautuu sukupuolittain eri tavalla. Naisten kokonaistyöaika on pitkä etenkin kotitöihin menevän ajan vuoksi. Miehet taas käyttävät ansiotyöhön keskimäärin naisia enemmän aikaa. (Lee, McCann & Messenger 2007, 64–85.) Uusin ajankäyttötutkimus paljastaa, että Suomessa naisten kokonaistyöaika on nykyisin keskimäärin pidempi kuin miesten.

Kuitenkin useissa kansainvälisissä ajankäyttötutkimuksissa on todettu, että naisten ansio- ja kotityöstä muodostuvaa kaksoistaakkaa olisi ”osaksi liioiteltu” (Pääkkönen 2010, 54–55). Mitä tämä osaksi tarkoittaa ja millä tavoin olisi liioiteltu, jää kuitenkin täsmentämättä. Arvatenkin kyse on ajankäyttötilastojen ilmentämästä keskimääräisestä sukupuolten välisen työnjaon ajankäytöllisestä tasa-arvoistumisesta. Nähtäväksi jää, kuinka pysyväksi ja yleiseksi tällainen Jonathan Gershunyn Jamie Oliver -efektiksi kutsuma tasa-arvoistumiskehitys muodostuu (Chittenden 2010).

Useiden maakohtaisten ajankäyttötilastojen analyysien keskiarvotulokset antavat yleiskuvan kokonaistyöajan jakautumisesta sekä eri maiden välisistä eroista ansiotyönteon yleisyydessä ja työviikkojen pituudessa (Lee ym. 2007; Kan Yee, Sullivan & Gershuny 2011). Toisaalta eri maa-aineistojen sensitiivisempi analyysi toisi esiin sosiokulttuuristen rakenteiden vaikutukset arjen jäsentymiseen mikrotasolla. Moni-ilmeisemmän kokonaiskuvan muodostaminen vaatisi lisäksi täsmällisempää kysymyksenasettelua sekä tarkempaa teoreettista fokusta ja käsitteellistämistä. Lisäksi empiiristen ajankäyttöaineistojen analyysin tavat ja tulokset vaatisivat historiallis-kulttuurista kontekstualisointia, sillä yhteiskunnat eroavat toisistaan siinä, missä tutkimusten osallistujien elämäntavat ja -tilanteetkin tarkasteluajankohdasta riippuen.

Palkkatyöyhteiskunnassa tehtävä työ on luonut ensimmäisen järjestyksen: koti ja työpaikka on erotettu toisistaan. Arlie Hochschild on luonut tähän liittyen *second shift* -käsitteen, jolla hän tarkoittaa käytäntöä, jossa naiset tekevät ansiotyönsä lisäksi suurimman osan kotitöistä (Hochschild & Machung 1990). Naisille tyypillinen joustava ajankäyttö näkyy siten, että heidän vapaa-aikansa joustaa erilaisten kodin ja perheen töiden vuoksi (Paolucci 1999, 430; Aitchison 2003, 42–43).

Suomeksi *shift*-käsite on käännetty perinteisesti vuoroksi. Perustellumpaa on nykyisin kuitenkin käyttää joko käsitettä järjestys tai muodostelma, jotka viittaavat laajempaan muutokseen. ”(S)hift on paitsi käänne myös muutos, työvuoro ja auton vaihde”, kuten Eeva Jokinen (2010, 56–57) toteaa. Jokinen päätyy käyttämään suomennosta järjestys ja luopuu vaihtoehtoisen käänteen käytöstä. Järjestys ja muodostelma kuvaavatkin paremmin niin sukupuolten kuin luokkien työnjaon historiallista luonnetta, sillä uusi järjestämisentapa paitsi muuttaa myös samalla säilyttää jotakin olennaista aiemmista järjestyksistä. Uudet järjestykset ikään kuin kerrostuvat aiempien päälle ja jäsentävät niitä uudelleen. Nämä kypsyvät järjestykset ovat sopimuksenvaraisia – ja siten niistä voidaan neuvotella.

Jokisen tapaan käytän Hochschildin käsitteis-

töön viitatessani suomennosta järjestys. Sillä viitaan sekä (luokkaperustaista) työnjakoa että sukupuolijärjestyksestä koskeviin sopimuksiin, jotka jäsentävät myös kotitöiden sukupuolitettua työnjakoa. Vuoro on ymmärrettävissä näin viittauksena tulla kuulluksi näissä neuvotteluissa sekä tarpeeseen tulla kohdelluksi tasavertaisena ja saada itselle omaa aikaa.

Hochschildin (1997) mukaan ansiotyön ja kotityön järjestämisen tapojen rinnalle on ilmaantunut myös kolmas järjestys, jolloin koti ja työ ovat ikään kuin vaihtaneet paikkoja tunne-elämän kartalla (vrt. Hochschild 1979): työpaikasta on tullut itseilmaisun ja juhlan paikka, kun koti taas näyttättyy velvollisuuksien ja suorittamisen paikkana. Eikä edes tämä kodin ja elämän yhteensovittamisen hahmottaminen ole riittävä, sillä tällöin oletuksena tuntuisi olevan yksi vakaa kokoaikainen palkkatyösuhde, jossa kolmatta järjestystä kuvaavaa työssä ja työpaikalla tapahtuvaa itseilmaisua voisi toteuttaa.

Viikoittainen työaika ei kuitenkaan kaikkien kohdalla täytä täysiaikaisen palkkatyön kriteerejä. Myöskään ansiotyön tekeminen ei kaikille ole yksi kiinteä jakso vuorokaudessa. On myös huomioitava, että työsuhteisen palkkatyön rinnalle on ilmaantunut muita työn tekemisen ja teettämisen muotoja, kuten itsensä työllistäminen toimeksiannoilla tai yrittäjyys. Tämä tarkoittaa ajankäytön ja työprosessin itsensä säätelyyn perustuvan työnteon lisääntymistä. (Ks. Anttila 2010b.) Kokoaikeista vajaan työpäivän ja -viikon teettäminen on yleistynyt, ja tapa näyttää kohdentuvan etenkin naisaloille.

Sukupuolen lisäksi luokka selittää ansio- ja kotitöiden tekemistä. Tilastollisessa ajankäyttötutkimuksessa luokka määritellään Erikson–Goldthorpen stratifikaatioihin perustuvan luokkajaottelun mukaisesti ammatti-koulutustason perusteella. Työväenluokkainen työ tehdään työpaikoilla, eikä se valu mukaan kotiin ja vapaa-ajalle kuten vaikkapa keskiluokkainen tietotyö. Uusimman ajankäyttötutkimuksen (2009–2010) mukaan työntekijä-ammateissa toimivista vain harva teki ansiotyötään kotona, ja etenkin työntekijä-asemassa olevista naisista vain erittäin har-

va teki ansiotyötä kotona (Miettinen & Rotkirch 2012, 26). Sen sijaan toimihenkilöiden ja asiantuntijoiden tekemä keskiluokkainen ansiotyö valuu monella vapaa-ajalle, sen lomaan ja tulee mukaan kotiin muokaten arjen toimintoja ja ajankäytön rakenteita.

Hochschildin kolmannen järjestyksen jälkeen on esitetty olevan vielä mahdollisesti neljäs järjestys (*fourth shift*, ks. Adkins & Jokinen 2008; Jokinen 2010). Neljäs järjestys viittaa kolmannen järjestyksen muuttuneeseen toimintaan. Toimijat ovat alkaneet yrittää pitää kiinni työn, perheen, kodin ja työpaikan rajoista, jotteivät toiminnan ajat, paikat, luonne ja emootiot täysin sotkeutuisi toisiinsa. Esimerkiksi ajankäytön ja toimintojen raja voi olla niin hämärtynyt, etteivät ansiotyöt ala tai lopu, eikä työnteolle ole paikkaa vaan sitä tehdään kaikkialla. Erityisesti tällainen kodin ja työn välisen rajan ylläpitäminen koskee naisia; tällöin voidaan puhua ”ruumistyöstä” (ns. *aesthetic labour*, ks. Nickson & Warhurst 2007), jolloin työnteke vaatii tekijältään oman persoonansa ja olemuksensa pistämistä peliin. Esimerkiksi palveluita ja hoivaa tarjottaessa työntekijään kohdistuu monia vaatimuksia, koska hänen on oltava tietynlainen: on hymyiltävä, puhuttava lempeästi, oltava kiinnostunut ja asiantunteva yhtä aikaa. Kotonakin olisi jaksettava. Jokisen (2010, 50) mukaan ”perheenäidin ydinosaamisesta tulee yleisen työkykyisyyden perusta: on reagoitava moneen asiaan, koordinoitava ja järjesteltävä, hymyiltävä asiakkaalle, potilaalle ja hankalille työtovereille”. Hurjimmillaan tilanne on sellainen, ettei naisille jää omaa aikaa ja rauhaa kotona tai töissä (Jokinen 2010, 49–50).

Kolmas ja neljäs järjestys tarkoittavat näin ollen sitä, että arki sisältää työtehtävien vaativan suorittamisen ja emootiolatautuneen ajanvieron lisäksi alituisia neuvotteluja kotitöiden teosta ja ajankäytöstä. Tuloksena syntyy paitisi hyviä sopimuksia myös riitoja ja kehoja kompromisseja. Kaikkiaan näitä neuvotteluja ohjaavat ajankäytön tehostamisen ja kotitöiden rationalisoinnin ohella sukupuolitetun työnjaon sopimukset. Tässä artikkelissa pohdin, miten edellä kuvatut toiset, kolmannet ja neljännet järjestykset ilmenevät arjen neuvotteluissa ja sopimuksissa. Miten perheen aika

jäsenyy? Kuinka kotityöt jaetaan? Jääkö naisille omaa aikaa?

Rajaan analyysin koskemaan ansiotyötä tekeviä naisia ja heidän perheitään 2000-luvun Suomessa. Työn ja muun elämän välisen sopimisen ja neuvottelemisen problematiikka on heille arkea (ks. työn ja perheen yhteensovittaminen, Crompton 2006; Halpern & Murphy 2005; ns. vapaa-ajan kulutustyö, ks. Sennett 2002). Käytännössä tämä koskee ansio- ja kotityötä sekä omaa ja perheen aikaa, jotka sotkeentuvat toisiinsa toiminnan paikkojen ja tunteiden tasoilla. Alituisia arjen neuvotteluja (ns. *implicit negotiations*, ks. Ferree 1991) ohjaavat pitkälti erilaiset kattavammat järjestykset ja sopimukset.

SUKUPOULIJÄRJESTYS JA SOPIMUKSET

Kun ansiotyön lisäksi huomioidaan kotitöiden ja vapaa-ajan tekemiseen ja suorittamiseen sekä aikaneuvotteluihin kuluva aika, on kummallista, että työksi määriteltäisiin vain palkkatyö. Kyse ei ole mistään pikkuasiasta. Monesti yksityisen alueella tehtävää kotityötä ei joko ole huomioitu tai arvostettu taloudellisessa mielessä palkkatyön veroiseksi. Selityksen tähän on esitetty löytyvän monitasoisesti vaikuttavasta sukupuolijärjestelmän sekä patriarkaatin ja kapitalismin yhteisvaikutuksesta (ks. Acker 1999, 44–50; 2006, 77–78). Näin ollen liikutaan moninaisten sopimusten määrittämien järjestämisentapojen maailmoissa.

Turhan staattiseksi mielletyn sukupuolijärjestelmän käsitteen sijaan on alettu käyttää muita käsitteellistämisen tapoja, kuten sukupuolijärjestelmän prosessuaalista olemusta kuvaavaa sukupuolijärjestystä (*gender order*, ks. McDowell 1991). Prosessuaalisuus leimaa myös toimintaa ja sen tilanteisuutta. Lisäksi toimintaa ohjaavat historiallis-kulttuurisesti rakentuneet toiminta- ja käyttäytymistapumukset (Heiskala 2000, 109), jotka yksilöt ovat omaksuneet sukupuolitetusti (Goffman 1977). Nämä tapumukset ilmentävät sukupuolittapaisuutta (Adkins 2003; Jokinen 2005) ja luokkatapaisuutta (Anttila 2011).

Kotitöiden sukupuolittuneisuuden syitä ja sosiokulttuuristen rakenteiden vaikutusta

voidaan lähestyä sopimuksen käsitteen avulla. Carole Pateman (1988) esittelee sopimuksellisuudesta puhuessaan työnjakoa, sukupuolta ja avioliittoa koskevat yhteiskuntasopimukset, joissa määritellään moraaliset oikeudet ja velvollisuudet sekä oikeutetaan kuuluminen sopimisen piiriin. Yvonne Hirdmanin (2007) mukaan sukupuolisopimus (*genus contract*) määrittää, mitkä ovat sukupuolille kuuluvat oikeudet ja velvollisuudet eri elämäntilanteilla. Laajemmassa merkityksessä sukupuolisopimus rinnastuu metaforana luokkasopimukseen ja -sopuun (Julkinen 2010, 19). Yleistäen voidaan todeta, että sopimus työnjaosta näkyy yhteiskunnan luokkajaossa ja avioliitosopimus järjestää puolisoitten velvollisuuksia yksityisen alueella.

Sukupuolitetun työnjaon sopimuksellisuuteen liittyy aina vallankäyttöä, joka näkyy neuvotteluasemien epäsuhtana ja pakkona sekä suostumuksena hegemoniaan (vrt. Liljeström 1996, 126–127). Suomessa hegemoniseksi ymmärrettäviä sukupuolisopimuksia ovat olleet ensin sopimus yhteiskunnallisesta äitiydestä ja reilut puoli vuosisataa myöhemmin solmittu sopimus erityisestä naiskansalaisuudesta, palkkatyöäitiydestä (Anttonen 1994; ks. myös Autto 2007). Sopimuksen käsite ei näin liity vain asioiden tilanteeseen sopimiseen vaan myös asiointilojen ja toiminnan vakiintuneisiin järjestämisen tapoihin, joita erheellisesti voidaan pitää ”luonnollisina”.

Vuosisatojen aikana muotoutuneet työnjakoon ja sukupuoleen liittyvät sopimukset ovat sosiokulttuurisia rakenteita, jotka määrittävät pitkälti, miten sukupuolijärjestys rakentuu yhä nykyisin. Tähän sopimuksenvaraisuuteen perustuvat myös kotitöiden jaon sukupuolitetut tavat ja käytännöt. Kotityöt on sopimuksenvaraisesti luokiteltu naisten- ja miesten töihin, mutta toki on jaettujakin kotityötehtäviä. Jaon avulla pidetään sukupuolitetun työt ja työtehtävät toisistaan erillään, ja ne myös järjestetään arvostuksen mukaan hierarkkisesti. (Liljeström 1996, 122; Julkinen 2010, 15–20.) Miesten töiden korkeammalle arvostaminen näkyy siinä, että naiset hoitavat yksityisen alueen loppumattomat ja näkymättömät työt, kuten siivouksen ja pyykinpesun (nk. töiden feminisaatio, ks. Veijola

& Jokinen 2008).

Sopimuksilla viitataan tässä niihin arjen tilanteisiin, jotka koskevat etenkin sukupuolitettua kotityönjakoa ja kokonaisajankäyttöä. Pohdin, miten Hochschildin hahmottelemat järjestykset ja neljäs järjestys, sukupuolisopimus ja työnjakoa ohjaavat sopimukset näkyvät kotitöiden jakamisessa. Minkälaisia tuloksia on sopimusneuvotteluilla? Kuka tekee perheessä kotitöitä ja kuka ei? Entä miten sukupuoli- ja luokkatapaisuus ilmenevät? Näihin kysymyksiin haen vastauksia ansiotyötä tekevien perheellisten naisten ajankäyttöä koskevan laadullisen analyysin avulla.

AINEISTOT JA MENETELMÄT

Ansiotyötä tekevien naisten perheiden kotityön järjestämistä tutkin Tilastokeskuksen vuosina 2009–2010 ja 1999–2000 kerättyjen ajankäyttöaineistojen avulla. Vanhemmasta aineistosta on julkaistu runsaasti erilaisia tutkimuksia (esim. Niemi & Pääkkönen 2001; Pääkkönen & Niemi 2002; Oinas, Anttila & Nätti 2010). Uudemmasta ajankäyttöaineistosta on ilmestynyt loppuraportin (Pääkkönen & Hanifi 2011) lisäksi perheiden ajankäyttöä (Miettinen & Rotkirch 2012) ja joutenoloa ja ei-minkään tekemistä (Anttila 2011) koskevat tutkimukset sekä *Hyvinvointikatsauksen* ajankäyttötutkimusta käsittelevä erikoisnumero (4/2012).

Hyödynnän ajankäyttötutkimuksen alkuperäisiä käsikirjoitettuja vihkosia. Ajankäyttötutkimuksiin osallistui yhteensä 4 606 kotitaloutta, joissa jokainen yli 10-vuotias perheenjäsen on pitänyt päiväkirjaa kahden päivän ajankäytöstään ja tekemistään 10 minuutin tarkkuudella. Päiväkirjojen (yksi tutkimuspäivä) avulla on mahdollista tarkastella niin yksilö- kuin perhetasolla, miten kotityövuorot rakentuvat ja järjestyvät ja miten sopimusneuvotteluja on ratkottu. Sopimusneuvottelut näkyvät aineistoissa sujuvina lopputuloksina ja toisinsopimisena sekä toisaalta tilanteisina kriisiytymisinä, kuten riitelynä tai puhumattomuutena.

Mittavasta aineistosta on laadulliseen analyysiin valittu mukaan vain ne kotitaloudet,

joissa on vähintään yksi kodin ulkopuolella ansiotyötä tekevä perheenjäsen. Kaikkiaan ansiotyötä tekevien päiväkirjoja on reilut 7 900, joista noin 2 040 on ansiotyötä tekevien naisten pitämiä. Toinen kriteeri oli mahdollisimman aukoton päiväkirjojen täyttäminen. Päiväkirjojen lisäksi ansiotyötä tekevät kirjasivat erilliselle lomakkeelle tarkasteluviikon työtunnit. Tämän dokumentin avulla on mahdollista analysoida ansiotyörytmien vaikutusta kokonaisajankäyttöön ja sen sisältöihin.¹

Päiväkirjojen analyysi eteni kahdessa aallossa. Ensin kävin läpi kunkin kotitalouden kaikkien jäsenten tuottamat aineistot, joiden perusteella tarkastelin yksilöiden ja perheen ajankäyttörakenteita sekä eri toimintojen järjestyksiä. Esianalyysin perusteella valitsin tarkempaan laadulliseen analyysiin 110 kotitaloutta, joissa perheenjäseniä oli yhteensä 270. Ansiotyötä tekevien naisten perheitä on aineistossa 62. Naisista 53 elää parisuhteessa ja 9 on yksin- tai yhteishuoltajia. Näiden naisten ja heidän perheenjäsentensä päiväkirjoja on yhteensä 398.

Arjen jäsentymistä määrittävää sukupuolten välistä työnjakoa ohjaavat eritasoiset sopimukset, eivät siis vain yksilölliset valinnat. Juuri näitä puolia voidaan valottaa ajankäyttöpäiväkirjojen laadullisella analyysillä. Analyysitapa poikkeaa ajankäytön tilastollisesta analyysistä niin kysymyksenasettelultaan kuin myös tiedontuottamisen tavaltaan. Kehittelemäni ajankäyttöpäiväkirjojen laadullinen analyysi mahdollistaa herkkyyden aineiston tilanteisille kuvauksille ja päiväkirjaa pitäneiden itsearviointeille esimerkiksi päivän kulun mielekkyydestä, tavanomaisuudesta ja kiireestä (ks. Anttila 2010a; 2010c; 2011).

Kolmivaiheisessa analyysissä olen lukenut perheenjäsenten päiväkirjoja yksitellen ja rinnakkain, jolloin olen pohtinut ajankäytön neuvottelutilanteita ja toimintojen sisältöjen järjestämisen tapoja. Fokuksessa ovat olleet oman ajankäytön ja perheen ajan kuvaukset – unohtamatta ylöskirjoitettuja tunteuksia ja tilannekuvauksia. Analyyseissa olen huomionnut taustatiedot ja itsearviointi-osiot. Etenkin sukupuolella, luokalla ja iällä sekä elämänvaiheella ja perhetilanteella on ollut merkitystä tulkintojen tekemisessä.

Sukupuolitetun kotityönjaon viisi tyyppiä (ks. taulukko 1) olen rakentanut samantyyppistä ansiotyötä tekevien ja samankaltaisessa elämänvaiheessa olevien naisten ja heidän perheenjäsentensä päiväkirjojen pohjalta. Tyypittelyt kuvaavat sukupuolitetusti jaettuja kotitöitä koskevia neuvottelutilanteita suhteessa perheen aikuisten ansiotyön luonteeseen ja luokka-asemaan. Tyypittelyissä nimettyjä naisia ei sellaisenaan ole olemassa, eikä myöskään heidän kumppaneitaan tai perheitään.

Osassa tyypittelyjä kuvaavissa esimerkeissä nostan esiin ajallisten toimintojen keston ja järjestyksen. Tätä kuvastaa parhaiten ajankäyttötaulukko, jossa näkyvät päivittäiset toiminnot ja ajankäyttö ansiotyötä tekevän naisen ja hänen puolisonsa osalta (tyypit 2 ja 4). Tällöin voidaan havaita, miten ansiotyön, kotityön ja vapaan yhteensovittamista koskevissa tilanteissa on aina useampia osallisia. Juuri aikatauluista, työnjaosta ja toimintojen sisällöistä käydään tilanteisia neuvotteluja silloin, kun kotitöiden järjestelyistä ei ole tarkkaan sovittu. Ajankäyttötaulukot myös ilmentävät sukupuolitettua työnjakoa koskevia sopimuksia. Toisissa esimerkeissä tiivistetään perheen päivänkulku kronologiseksi kertomukseksi, jolloin kerronnassa korostuvat päiväkirjan pitäjien itseilmaisu sekä omat arviot ja tuntemukset (tyypit 1, 3 ja 5).

Tyypittelyt on koostettu siten, että ensin on analysoitu yhden perheen yhtä päivää kaikkien perheenjäsenten osalta. Sen jälkeen on tyypittelyssä yhdistetty sisällöllisesti ja rakenteellisesti samankaltaisia perheiden päivänkulkuja. Aineistoihin viitattaessa käytän koodissa ajankäyttöpäiväkirjojen lyhenteitä (TK1999–2000 ja TK 2009–2010) sekä tarkempaan analyysiin valikoidun kotitalouden järjestysnumeroa. Vanhempaan aineistoon (TK1999–2000) kuuluvat kotitaloudet 1–57 ja uudempaan (TK 2009–2010) kotitaloudet 58–110.

Taulukko 1. Sukupuolten välistä kotityönjakoa kuvaavat tyytit ja niiden muodostus

Tyytin nimi	Esimerkki	Aineisto, kotitalouden numero
1. Sujuvasti jaetut rutiinit	”Taijan” ja ”Jannen” päivänselityksen tiivistelmä	TK 2009–2010: 79, 83 ja 91.
2. Pitkät työpäivät vuorotellen	”Annen” ja ”Aleksin” päivän ajankäyttörakenne	TK 1999–2000: 2, 29 ja 32. TK 2009–2010: 58, 100 ja 102.
3. Sukupuolitetun työnjaon konfliktit	”Marin” ja ”Erkin” päivänselityksen tiivistelmä	TK 1999–2000: 3, 10, 34, 36 ja 41. TK 2009–2010: 59.
4. Äiti tekee yksin	”Maijan” ja ”Karin” päivän ajankäyttörakenne	TK 2009–2010: 99, 101 ja 110.
5. Yksinhuoltajan aikapula	”Jaanen” päivänselityksen tiivistelmä	TK 1999–2000: 6 ja 8. TK 2009–2010: 89, 93 ja 96.

Tyypittelyllä tehdään ensinnäkin näkyväksi sukupuolen, luokan ja muiden sosiokulttuuristen tekijöiden vaikutus. Toiseksi näin tataan tutkimukseen osallistuneiden anonymiteetti. Kotitöiden tekemiseen liittyviä tuntemuksia ja käsityksiä teen näkyväksi myös suorien aineistolainauksen avulla. Laadullista analyysia kontekstualisoin samoja ajankäyttöaineistoja hyödyntävien tilastollisten tutkimusten avulla.

SUKUPOULITETUT KOTITYÖT SUOMESSA

Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksissa kotityöt lasketaan työnteoksi, ei vapaa-ajaksi. Ajankäyttöaineistojen tilastollista käyttöä varten käytettävät luokittelukoodit on määriteltävä tiettyjen elämäntoimintojen mukaisesti; pääkategoriat ovat palkkatyö, kotityöt, opiskelu, ruokailu, lepo ja vapaa-aika. Kotityötä tässä luokittelusysteemissä ovat kotitalous-, korjaus- ja huoltotyöt, lastenhoito ja muu hoiva, ostosten teko ja asioiminen, toisen kotitalouden auttaminen ja niihin sisältyvät matkat. (Pääkkönen 2010; Pääkkönen & Hanifi 2011.)

Ajankäyttöaineistojen tilastollinen analyysi paljastaa, että ”naisten töitä” ovat juuri loputtomat eli arkirutiineissa toistuvat työt: ruoanlaitto, siivous sekä astian- ja pyykinpesu. Miesten töitä taas ovat erilaiset huolto- ja korjaustyöt. Lisäksi on jaettu kotitöitä, ku-

ten ostostenteko ja asioiminen sekä lastenhoito ja lasten kuljettaminen. (Aalto & Varjonen 2005.) Loppumattomien, päivittäisten töiden määrästä kertovat myös suomalaisten ajankäyttötilastot, joissa ansio- ja kotityöntekoa tarkastellaan sukupuolittaisesti tilastollisina keskiarvoina. Vaikka kotitöihin käytettyihin keskimääräisiin tunti- ja minuuttimääriin sisältyy toki monenlaista hajontaa – aina kotitöitä yksin tekevästä täysin niistä laistaviin – antavat tilastot jonkinlaisen yleiskuvan.

Vuosituhanen vaihteessa Suomessa kotityöt oli jaettu perheen aikuisten kesken siten, että naisten kotitöihin päivittäin käyttämä tuntimäärä oli keskimäärin 3 tuntia 47 minuuttia ja miesten 2 tuntia 27 minuuttia. Ero sukupuolten välillä oli näin keskimäärin 1 tunti 20 minuuttia. Ansiotyössä käyvien pariskuntien yhteenlasketusta kotityöajasta naisten osuus oli reilusti yli puolet (64–65 %). Miehet puolestaan tekivät enemmän palkkatyötä. Vain silloin, kun mies ei ollut työllinen, kasvoi hänen osuutensa, ja kotitöitä tehtiin tasavertaisesti. (Pääkkönen 2010, 65.)

Kymmenessä vuodessa tilanne on hieman tasoitunut. Uusin ajankäyttötutkimus paljastaa, että kotitalouksissa naiset tekevät kotitöitä keskimäärin 3 tuntia 41 minuuttia ja miehet 2 tuntia 33 minuuttia. Naiset käyttivät näin keskimäärin 1 tunnin ja 8 minuuttia enemmän päivittäin kotityöhön kuin miehet. Eniten ai-

kaa naisilta vievät ruoanlaitto, ostosten teko ja asiointi, siivous, lastenhoito, vaatehuolto ja astianpesu. Miesten tavallisimmat kotityöt sisältävät ostoksia ja asiointia, ruoanlaittoa, siivousta, pihan ja eläinten hoitoa, korjaus- ja rakennustöitä sekä lastenhoitoa. (Pääkkönen & Hanifi 2011, 25–27.)

Sukupuolitetut keskiarvoja latelevat tilastotiedot vaativat pohdintaa. On nimittäin niin, että vaikka arjen toistuvat käytännöt raskauttavat ansiotyötä tekeviä naisia ja syövät heidän vapaa-aikaansa, ne myös Jokisen (2005) mukaan rohkaisevat naisia toimijasubjekteiksi. Samalla miesten mahdollisuus arjen toimijuuteen rajoittuu. Monet miehet tyytyvät paikkaansa kotona ja ottavat vastaan naisten tuottamia palveluja ja hoivaa. (Emt., 14–15.) Tällainen reflektio perustuu sille oletukselle, että sukupuoli on omaksuttu tapa (Goffman 1977) ja ennakoitavissa oleva tyyli (Lempiäinen 2007, 117). Arjen toimijuuden sukupuolittuneisuus ei ole välttämättä pelkästään kielteinen asia, vaan naisten tekemä ”perheenpalvelus” voi toki tuottaa niin tekijälleen kuin teon kohteille mielihyvää. Toki tavat voivat olla ikäviä luutumia ja tyyliä pakkoja.

Kotitöiden sukupuolitettua tekemistä voidaan luonnehtia käsitteillä nais- ja miestapaisuus (Jokinen 2005, 32–33; 56–62). Sukupuolitapaisuus näkyy arjen käytäntöjen jakaantumisessa: naiset tekevät selvästi enemmän kotitaloustöitä (68 %), kun taas miesten tehtäviin kuuluvat huoltotyöt (63 %). Kuitenkin nykynaiset ja -miehet ovat alkaneet murtaa näiden töiden sukupuolittuneisuutta. Eritoten muutokset näkyvät ruoanlaiton sekä ulko- ja pihatöiden kohdalla. (Pääkkönen & Hanifi 2011, 27.) Tätä tasautumista voidaan selittää arvoilla. Toisena syynä voi olla kokkaus- ja puutarhanhoitoboomi, joka innostaa niin miehiä kuin naisia kokeilemaan niitä. Näin saattaa olla muotoutumassa muitakin tasa-arvoisia kotitöitä lastenhoidon ohelle.

LASTENHOITOVUOROT

Nykyisin vanhemmat käyttävät lastenhoidon aiempaa enemmän aikaa: vanhempien työnjako näyttää tasoittuneen erityisesti toimihenkilöperheissä (Miettinen & Rotkirch

2012, 75–80). Tasa-arvoistuminen edellyttää neuvotteluja niin sukupuolitetun työnjaon sopimuksista kuin sukupuolitapaisista käytännöistä. On alettu puhua uudesta isyydestä (ks. isien kokemuksista, Aalto 2004; isien ajankäytöstä, Ylikännö 2009). Ajankäyttöaineistoista (TK 1999–2000 ja etenkin TK 2009–2010) selviää, että isät pitävät lastensa kanssa yhdessäolosta ja tekemisestä. Pienempiä hoidetaan, ja isompien lasten kanssa isät katsovat ”snoukkavideoita” ja elokuvia, pelaavat video- ja tietokonepelejä, asettavat tietokoneen käyttöön rajoituksia, sovittelevat lasten riitoja, kuljettavat lapsia harrastuksiin ja osallistuvat joukkuelajien vanhempaintapaamisiin ja toimivat tuomareina peleissä.

Suomalaiset arvostavat vapaa-aikaa (Liikkanen 2005), ja erityisen vapaa-ajaorientoituneita ovat nuoremmat sukupolvet (Myllyniemi 2010). Perheellisten naisten ja miesten lastenhoidon ajallista lisääntymistä voidaan selittää kodin, perheen ja vapaa-ajan arvostuksen kasvulla. Kuitenkin pikkulapsiperheissä sukupuolijärjestys näkyy selvästi: äidit käyttävät alle 7-vuotiaiden lasten hoitoon päivittäin keskimäärin 2 tuntia 44 minuuttia. Isien näiden päiväkotikäisten hoitoon käyttämä aika on keskimäärin vain puolet tuosta, 1 tunti 21 minuuttia. (Pääkkönen & Hanifi 2011, 28.) Epäilemättä äitiysvapaan ja kotihoidontuen vaikutus näkyy keskiarvotuloksessa.

Osa-aikaisesti tai vapaissa ammateissa työskentelevillä sekä vuorotyöntekijöillä on mahdollista jakaa lastenhoito eri tavoin kuin kokoaikaista päivävuoroa tekevien. Muis-tettakoon, että työaikamuoto voi olla myös valinta, ei siis välttämättä aina pakkotilanne. Aikuisten sopimat vuorottelut voivat rytmittää arjen sujuvaksi. Vuorottelurytmit kuitenkin vähentävät koko perheen yhteistä aikaa, vanhempien kahdenkeskistä aikaa ja aikuisten omaa aikaa. Lisäksi kiireen tunne voi leimata tekemistä, vaikka rytmitys toimisikin. Näin on etenkin silloin, jos päivän toimintoja on paljon ja ne ovat kestoltaan lyhyitä. Toisaalta kiireen kokeminen on yksilöllistä (omasta rytmistä, ks. Jokinen 2005, 62–63).

Kiireen subjektiivista kokemista ja aikapulan tuntua on kysytty erikseen ajankäyttöpäi-

väkirjan itsearvioissa. Aikapulaksi kutsutaan juuri subjektiivista kokemusta ajan riittämättömyydestä kaiken sen tekemiseen, mitä haluaisi tehdä (Pääkkönen & Hanifi 2011, 32; vrt. Anttila & Ylikännö 2011). Niin sanottuina elämän ruuhkavuosina työkiireet ja lapsiperheen aikapula näyttävät liittyvän toimintojen määrään ja päällekkäisyyteen sekä muualta saneltuihin aikatauluihin, joita he joutuvat noudattamaan. Esimerkiksi jos lapsilla on runsaasti harrastuksia, saattavat vanhemmat päivän mittaan tehdä autolla useita edestakaisia ajomatkoja lapsia kuskaten harrastuspaikasta toiseen.

Aikatauluista sopimisen tulokset näkyvät ajankäytön ja toimintojen jäsennyksissä. Lastenhoidon vuorottelu voi olla onnistuneen neuvottelun tulosta, kuten silloin, kun vanhemmat ovat vuorotellen vetovastuussa lastenhoidosta ja kotitaloudesta. Esimerkiksi kolmekymmppisten ”Tajjan” ja ”Jannen” toimihenkilöperheen arki hoidetaan tasavertaisesti. Perheessä on kaksi alle kouluikäistä lasta. Yhteistä perheen aikaa on noin 2 tuntia, mutta kahdenkeskistä aikuisten aikaa ei juurikaan.

Tyyppi 1. Sujuvasti jaetut rutiinit

Taija tekee säännöllistä päivätyötä, jossa on joustava työaika. Janne vie lapset päiväkotiin aamulla työmatkallaan, koska ”hoitopaikka työmatkan varrella”. Taija hakee lapset iltapäivällä käytyään ensin ruokakaupassa. Kotimatallaan Janne käy hankkimassa ”lasten rock-

konserttiin liput viikonlopuksi”. Koko perhe syö yhdessä ja käy pyöräilemässä. Illalla, kun Taija tekee kodinhoitotöitä, Janne syöttää iltapuurot, tekee leivät, hoitaa iltapesut, laittaa lapset nukkumaan ja lukee ”Nalle Puh -satukirjaa”. Sen jälkeen Taija ja Janne keskustelevat ja katsovat tv:tä. Molemmille on päivän aikana mukavinta ”lasten kanssa vietetty aika”.

Kotitöiden jakaminen menee aikuisilta tasan. Ajankäyttöä on mietitty, ja jotkut arkipäivän tehtävistä on järkevästi nivottu osaksi jommankumman työmatkoja. Tähän myös neuvotteluvarama antaa työajan jousto, mikä on yleistä toimihenkilötyössä. Päiväkoti-ikäisten lasten arkirytmi säätelee perheen ajankäyttöä, jolloin hoitopaikan aukiolo rajaa maksimihoidotoajan. Lasten kodin ulkopuoliset harrastukset eivät vielä näy hoitokäisten lasten ajankäytössä. Kotitöiden sujuvuus kertoo toimivista käytännöistä ja onnistuneista neuvotteluista.

Toisesta tyypittelystä selviävät toimihenkilöperheen kiireisten vanhempien aikataulut. ”Anneksi” ja ”Aleksiksi” tässä kutsuttavien nelikymmppisten viisihenkisessä perheessä on vanhemmilla yhteistä valveaikaoloa vain 40 minuuttia. Silloinkin he leikkivät päiväkotikäisen kanssa eivätkä ole kahden. Pienimmäisen lisäksi perheessä on kaksi teini-ikäistä, joiden aikataulut eivät juuri vaikuta vanhempien päivänkulkuun. Molemmilla aikuisilla on ajallisesti ja sisällöllisesti vaativa työ.

Tyyppi 2. Pitkät työpäivät vuorotellen

Anne (kiireinen)	Aleksi (kiireinen)
6.00– 14.00 työnteke työpäikällä	9.00–9.30 herätys, suihku, aamiainen
	9.30–10.30 lapsen aamutoimet, päiväkotiin
	10.30–11.40 työnteke kotona
	11.40–11.50 lounas kotona
	11.50–15.00 työnteke kotona
14.00–14.10 vaatteiden vaihto	
14.10–14.30 vaatekaupassa	
14.30–15.00 ruokakaupassa	
15.00–15.20 paluu kotiin, kauppakassien purku	15.00–16.00 lapsen haku päiväkodista,
15.20–16.00 lapsen kanssa leikkimistä	leikkimistä
16.00–16.40 kahvittelua	16.00– töihin

Aleksi työskentelee osan ajasta kotona. Hänen työpäivänsä on yli 10-tuntinen ja jakautuu päivän aikana kahteen jaksoon: hän tekee päivällä etätöitä ja lähtee työpaikalleen koko illaksi. Joustavuus mahdollistaa sen, että Aleksi hoitaa alle kouluikäisen hoitoon viemisen ja sieltä hakemisen. Anne puolestaan työskentelee hoitoalalla tehden vajaata työviikkoa ja epäsäännöllistä vuorotyötä. Lastenhoitovuoro vaihtuu, kun Anne tulee kotiin tehtyään ensin ostokset. Annella on takanaan 8-tuntinen aamuvuoro. Yleensä hänen tavallinen työviikkonsa on pitkä, yli 50-tuntinen, ja työvuorot vaihtelevat 4-tuntisesta 16-tuntiseksi venyneeseen yövuoroon. Anne kertoo olevansa työn ja kauppareissun päälle ”niin väsynyt, ettei jaksa mennä elokuviin”, jonne oli jo ostanut lipun. Kotityöt odottavat. Hän syö, illemmalla saunoo ja katselee tv:tä lasten kanssa. Omaa aikaa Annelle löytyy vasta pienimmän käytyä nukkumaan (klo 20.30).

Kuten edellä, ansiotyö vaikuttaa kotityöneuvotteluihin. Erityisesti vaikuttavat työsuhdetyyppi, työn luonne ja työprosessit (ks. Anttila 2010b). Kahden aikuisen perheessä kotityöt jäävät silloin toisen harteille, jos toisella on ajallisesti vaativa työ. Esimerkiksi toisella vanhemmista voi olla kaksi tai jopa kolme osaa-aikaista työtä (TK 1999–2000, 5; TK 2009–2010, 58, 109). Toisaalta työnteko voi edellyttää matkustamista, pitkiä työpäiviä ja kotoa poissaoloa (TK 1999–2000, 61) – ja tällä on seurauksensa (ks. Bergström Casinowsky 2010). Tällaisia töitä ovat muun muassa kuljetus-, myynti- ja matkailualan työtehtävät. Esimerkiksi säännöllistä päivätyötä tekevän naisen puoliso voi olla kuljetus- tai atk-alan ammattilainen, jonka tavallinen työviikko venyy aina 65–70 tuntiin (TK 1999–2000, 7 ja 40; TK 2009–2010, 105). Lisäksi myös monet johto- ja asiantuntijatehtävät teettävät huomattavan pitkää työviikkoa (TK 1999–2000, 47; TK 2009–2010, 98).

Osaa kotityötehtävien jaosta rytmittää ansiotyö ja osaa perheenjäsenten, etenkin pikkulasten, rytmi harrastusten ja päivähoitojärjestelyjen lisäksi. Päivittäinen elämä voi sujua rutiinilla, sen enempiä kyseenalaistamatta. Kaikkiaan arjen jäsentyminen ja järjestymisen vaativat aikuisten välillä sopimista. Neu-

vottelut eivät aina välttämättä ole helppoja, sillä ansiotyön vaatimusten, muiden aikataulujen, toimintaa ohjaavien sukupuolitapaisuuksien sekä tilanteisuuden muodostamasta kokonaisuudesta voi kehkeytyä monimutkainen kokonaisuus.

SUKUPOULITAPAISSUUS JA KRIISIYTTÄMINEN

Arjessa käytävät neuvottelut jäävät usein vähälle tai niitä ei tarvita, jos tavat ja rutiinit ohjaavat toimintaa. Aina ei arki toimi sujuvasti, vaan tilanteet voivat kriisiytyä. Arjen konfliktit avaavat samalla tilan muutoksen mahdollistaville neuvotteluille. Kirsti Lempiäisen (2007, 112) mukaan sukupuolisessa toimijuudessa onkin kyse bourdieuläisittäin ilmaistuna ”pelistä, jossa osallistujien odotukset ja toiveet voidaan ottaa huomioon tai toimia niiden vastaisesti”. Tapaisuutta ilmentävä sukupuolinen toimijuus on ”peli”, joka sisältää ”luonnollistettuja” sääntöjä, sillä itsymmärrys kiinnittyy vahvasti sukupuoleen ja sen esittämiseen (ks. Goffmann 1977). Sama koskee luokkatapaisuutta. Lisäksi toiminnan prosessuaalisuus ja tapahtumaympäristöjen tilanteisuus vaikuttavat tapaisuuden tiedostamiseen: tietoisuus tulee mahdolliseksi vasta sitä edeltäneen toiminnan jälkeen.

Tilanteet voivat kriisiytyä tai ne voidaan kriisiyttää, jos toimijat – syystä tai toisesta – muuttavat mieltään sanallisesti tehdyistä tai implisiittisistä sopimuksista. Tilanteisuus näkyy toimintaolosuhteiden muututtua, jolloin rutiinit eivät enää toimikaan. Voi myös tapahtua jotakin yllättävää, jolloin perinteiset sukupuoli- ja luokkatapaisuudet kytkeytyvät päälle ja alkavat entistä vahvemmin ohjata toimijaa. Mikäli neuvotteluosapuolet ovat joustamattomia tai kykenemättömiä lukemaan tilanteita, voivat neuvottelut kariutua, eikä saada solmittua uusia sopimuksia. On myös muistettava, että monesti neuvotellaan useamman perheen aikatauluista, tavoista ja käytännöistä, sillä yhteishuoltajuus ja uusperheellisyys muokkaavat arjen aikajärjestyksiä ja työnjakoja.

Seuraavassa päiväankuvauksen tiivistelmässä uusperheen viisikymppiset vanhemmat, ”Mari” ja ”Erkki”, kuvaavat kotitöitä ja nii-

hin liittyviä yhteenottoja. Molemmat tekevät suorittavaa työtä vuorotyönä. Työväenluokainen työ tehdään työpaikalla, eikä etätömahdollisuutta erityisesti ole. Myöskään jatkuvan tuotantoprosessin ylläpitäminen vuorotyönä ei mahdollista työaikajoustoja samalla tavalla kuin vaikkapa toimistotyössä. Tarkastelupäivänä Marilla on takanaan yövuoro ja Erkillä vuorovapaa. Heidän kanssaan elävät kummankin aikaisemmista liitoista syntyneet ja yhteiset teini-ikäiset lapset.

Tyyppi 3. Sukupuolitettujen työnjaon konfliktit

Aamupäivällä Erkki huoltaa autoa, korjaa kodinkoneita ja siivoaa autotallia. Mari nukkuu puoleenpäivään. Lounaan aikaan Marin mukaan ”kauhea riita pullahti veneen myynnistä”. Erkki kuvaa tilannetta ”kauheaksi riitelyksi akan kanssa”, sillä kodin hankinnoista vallitsevat ”valtavat näkemuserot”. Perheen yhteisen kauppareissun jälkeen Mari aloittaa siivoamisen ja Erkki terassin putsamisen. Sisäsiivoisuus jatkuu ”kovaäänisellä sananvaihdolla”, kuten Mari toteaa ja kuvaa verhojen laittamista ”niiden hirviöiden ripustukseksi”. Erkin mukaan ripustuksesta tuli ”riitelyä, tuli hiki”. Illemmalla katsotaan televisiota yhdessä, ”keskustellaan”, ”riidellään” lapsiin liittyvistä asioista ja saunotaan. Kiireisen perheen yhteinen aika sijoittuu kaupassakäyntiin ja ruokailuun.

Sukupuolen mukaan määrittynyt toimintatavat ja -alueet kertovat sekä perheen arjen että sitä koskevien neuvottelujen sujuvuudesta. Ärtäisiä ilmapiiri leimaa ylipäättään perheen päivää. Vanhempien vuorotyöstä johtuva aikaräjähdysherkkyyttä. Myös kahden eri perheen tavat ja käytännöt saattavat tulla helposti vastaan uusperheen arjessa, joten aikuiset käyvät toistensa ja myös uusperheen teinien kanssa napakkaa sananvaihtoa. Ensimmäinen aikuisten välinen kovasanainen konflikti liittyy rahaan ja omaisuuteen. Ostosten tekeminen ja ostoksilla käynti ovat sekä naisten että miesten kotitöitä, joten neuvotteluja yhteisistä isommista harkinnoista ja hankinnoista riittää. Uusimman ajankäyttöaineiston mukaan ostosten teko ja asiointi on naisten eniten aikaa vievä ja miesten toiseksi eniten aikaa vievä kotityö (Pääkkönen & Hanifi 2011, 26). Kaupassakäynti sujuu kuitenkin riidoitta.

Sukupuolitettu kotityönjako näkyy tiivistelmässä: Erkki tekee korjaus- ja ulkotöitä, kun taas Mari kokkaa ja siivoaa sisällä. Tapahtumaympäristön tilanteisuus voi sekä tukea että hankaloittaa sukupuolitapaista toimintaa. Heti, kun perheen aikuisten pitäisi toimia yhdessä tehden ”naisten töitä”, kehkeytyy suukopua. Toinen riidoista syntyy, kun Erkki siirtyy sisälle auttamaan siivouksessa ja verhojen ripustuksessa. Mutta mitkä ovat kodin suursiivoukseen liittyvän kitkan syyt? Sekö, ettei Erkki osaa tehdä asioita oikein Marin mielestä? Vai onko niin, ettei Erkki työmiehenä mielellään suostuisi tekemään naistentöitä? Tätä on syytä pohtia hieman tarkemmin.

Sukupuolijärjestys kytkeytyy luokkaan ja yhteiskunnalliseen asemaan. Ajankäyttöaineistoissa on vahvoja viitteitä siitä, että työväestöllä voi olla perinteisempi ja vähemmän joustava käsitys sukupuolten välisestä työnjaosta. Tämä näkyy muun muassa siten, ettei työläisammattissa toimivalla perheellisellä miehellä välttämättä ole tarkastelupäivän ajankäytön perusteella lapsia, vaimoa eikä kotitöitä. Saman perheen äidillä kotitöitä ja lastenhoitoa taas riittää. Sukupuolitettu työnjako saattaa eriyttää toimintakentät sukupuolitettusti toisistaan, jolloin puolisoilla ei juuri ole yhteistä aikaa ja tekemistä päivän mittaan. Tämä käy ilmi analysoitaessa perheenjäsenten päivämerkintöjä rinnakkain. Tällaista sukupuolitapaisuuteen yhdistyvää luutumaa voidaan kutsua luokkatapaisuudeksi (ks. Anttila 2011).

Teollisesta aikakurista poikkeavat työprosessit ja joustavat työajat tuottavat alituisen neuvottelutilanteita ja pakottavat toisinsopimisiin. Tämä epäilemättä liittyy niihin omaksettuihin ja hankittuihin resursseihin, joita eri luokkiin kuuluvilla on käytettävissään esimerkiksi neuvoteltaessa sukupuolten välisestä työnjaosta ja vanhemmuudesta (ks. Jokinen 2005, 131–136). Keskiluokkaisuus ikään kuin avaa laajemman kirjon luokkaan yhdistyviin sukupuolen performatiivisiin repertuaareihin. Näin keskiluokkaisten mahdollisuudet hyödyntää itsereflektiiossaan erilaisia resursseja ja olla ”liikkuvia” ovat paremmat kuin alemmilla luokilla. (Ks. Skeggs 2004.) Tätä kautta työväenluokkaisen naisen ja miehen ”tekeminen” ja sukupuolitettujen luokan ”eläminen”

näyttäisivät olevan vahvemmin sidottuja perinteisiin sukupuoli- ja luokkajärjestyksiin. Tämä siksi, koska niin vain on, sillä vaihtoehtoihin sukupuolen ja luokan tekemisen tapoihin ei ole sellaisia tarvittavia resursseja, joita hyödyntää toisintekemisessä ja neuvotteluissa.

NAISTEN VUOROT

Minkälaista voi sitten olla naistapainen kotitöiden tekeminen äärimmillään eli silloin, kun naiselle ei jää lähes ollenkaan omaa aikaa? Seuraavissa kahdessa tyypittelyssä perheen työsäkävä äiti on joko yksintekijä perheessä tai yksinhuoltaja. Näissä tyypittelyissä perheen äiti yrittää selvittää arjen kotitöistä omin avuin, mikä perhe- ja työtilanteesta riippuen liittyy vahvasti väitteeseen naisten ”kaksoistaakasta”.

”Maijan” ja ”Karin” nelihenkisen toimihenkilöperheen arkea pyörittää äiti vain kodinkoneet apunaan. Viisikymppiset vanhemmat tekevät molemmat säännöllistä 8-tuntista päivätyötä opetuslalla. Poika on täysi-ikäinen ja tekee ansiotyötä, tytär käy vielä lukiota. Perheenjäsenten kesken ei kotityönjakoa joko ole mietitty tai sitten vain vallitsee itsestään selvä

oletus siitä, että äidillä kotityövastuu. Esimerkiksi lasten aikuistuminen ei ole tuonut heille vuoroja arkeisiin kotityötehtäviin, joita ovat tiskaaminen ja pyykinpesu. Tämä kaikki näkyy selvästi perheen toiminnan sisällöissä ja ajankäytön rakentumisessa.

Ansiotyönsä päälle Maija tekee 3½ tuntia kotitöitä, joita osin pakkotahdistavat kodinkoneet ohjelmineen. Kari osallistuu kotitöihin sen verran, että pistää tulet talon uuneihin palattuaan kotiin. Opetusalan työ valuu aikuisen arki-iltaan: siihen kuuluu sekä Majalta että Karilta kummaltakin tarkastelupäivänä noin 40 minuuttia. Maija ei liiemmin ehdi levähtää ennen iltapäivää (klo 22.30), eikä hänellä ole erityistä omaa aikaa itselle tai oleiluun eli ei-minkään tekemiseen (ks. Anttila 2011). Aikuisilla lapsilla on vain vapaa-aikaa: poika viettää aikaansa internetissä ja kavereiden kanssa, ja tytär käy kuntosalilla ja juttelee kännykällä kavereitten kanssa.

Voi olla, että itse tekemällä Maija välttelee mahdollisia arjen konfliktitilanteita. Siksi neuvotteluja kotityönjaosta ei haluta avata. Syitä voi olla muitakin. Koska naiset tekevät keskimäärin enemmän kotitöitä kuin miehet, he tekevät osin myös sen, mihin muut per-

Tyyppi 4. Äiti tekee yksin

Maija (ei kiireinen)	Kari (ei kiireinen)
16.00–16.10 kotiin autolla	
16.10–16.20 ruoan valmistus	
16.20–17.00 autolla ruokakauppaan, kaupassa	17.00 töistä kotiin
17.00–17.30 ruoan valmistus	17.00–17.30 uunit lämpenemään
17.30–18.00 ruokailu yhdessä perheen kanssa	17.30–18.00 ruokailu yhdessä perheen kanssa
18.00–18.30 astioiden korjaaminen ja tiskaus	18.00–19.20 lenkillä ja suihku
18.30–18.50 pyykkien lajittelu ja pyykkikoneen täyttäminen	
18.50–19.20 työpapereiden luku, työsähköposti	
19.20–20.20 tv:n katselu puolison ja tyttären kanssa	19.20–20.00 työskentely (ansiotyöt)
20.20–20.30 työsähköposti	20.30– tv:n katselu
20.30–21.30 pyykin lajittelu ja silittäminen	
21.30–22.30 tv:n katselu	

heenjäsenet voisivat osallistua. Raija Julkusen mukaan (2010) tällöin naisilla on enemmänkin ”taipumus tehdä itse kuin neuvotella”. Naiset selittävät tätä kotitöiden sujuvuudella, jolloin kotityöt tekee se, kuka ”hoksa, ehtii ja osaa”. Työnjaon syyksi ei näin oikein ole oivalleta sukupuolta. (Emt., 162.) Kuitenkaan ei tarvitse mennä niin pitkälle, että väittäisi näin ajattelevien naisten olevan jonkinlaisen väärän tietoisuuden vallassa. Asiaa voi lähestyä toisella tapaa.

Sukupuolitetusta kotityönjaosta on tullut arjessa ”luonnollista” ja läpinäkyvää sekä osa sukupuolen esittämisen tavoista. Juuri tämä performatiivisuus tukee naisten tapaa tehdä kotitöitä yksin ja pyytämättä muilta perheenjäseniltä apua. Jokisen (2005) mukaan sukupuolittapaisen toiminnan analyysin avulla voidaan tehdä ymmärrettäväksi sitä, miksi naisilla on taipumus tehdä kotityöt itse – ja miehillä taipumus jättää ne tekemättä. Jokinen ottaa tästä esimerkin: mies ”köllöttelee sohvalla”, koska sukupuolijärjestys sallii sen ja ”jotta hän olisi mies, ei siksi että hän on mies”. Kotitöiden sukupuolitettu jakaminen mahdollistaa tämän. (Emt., 65.) Aivan samalla tavalla voidaan ajatella, että nainen tekee riitauttamatta pääosan kotitöistä, koska sukupuolijärjestys olettaa niin ja jotta hän olisi nimenomaan *kunnollinen* nainen, äiti ja puoliso. Tämä moninkertainen positioituminen liittyy palkkatyöäitiyden ideaaliin.

Kuten edellä ”Maijan” kohdalla, moni muukin ”äiti tekee yksin” kotitöitä. Silloin arki saattaa sujua kuin yksinhuoltajaperheessä. Tämä voi johtua myös monista eri syistä. Esimerkiksi vajaan työviikkoa tekevälle perheelliselle naiselle kasautuu enemmän kotitöitä kuin hänen puolisolleen (TK 1999–2000, 12, 21, 30 ja 33; TK 2009–2010, 97). Toisaalta myös mies voi ottaa vastuun perheen arjesta, jos äiti on vuorotyössä ja työviikot venyvät pitkiksi (esim. TK 2009–2010, 100 ja 102).

Noin viidesosa kaikista suomalaisista lapsiperheistä on yhden vanhemman perheitä. Yksinhuoltajista selvä enemmistö on naisia (noin 87 %). Miten yksinhuoltaja sitten saa ansiotyön lisäksi päivän tunnit riittämään? Seuraavassa tyypittelyssä esiintyvä ”Jaana” on

kolmikymppinen yksinhuoltaja, joka työskentelee työntekijänä kaupan alalla. Perheen kaksi alle 12-vuotiasta lasta osallistuvat jonkin verran kotitöihin; yleisluontoisena huomiona voi esittää, että etenkin yksinhuoltajaperheiden ja suurperheiden lapset tekevät eniten kotitöitä (TK 1999–2000; TK 2009–2010). Jaana tekee päivätyötä, joskaan ei täyttä viikkoa. Vajaan työviikon tekeminen on hänelle tavallista ja tyypillistä yleisemminkin kaupan alalla.

Tyyppi 5. Yksinhuoltajan aikapula

Työpäivän (klo 8.30–15.30) aikana Jaana tuntee olevansa kiireinen. Hän toteaa, että päivät ”venyvät yleensä pitkiksi”. Tarkastelupäivänä hän herää klo 6.30 ja käy nukkumaan klo 23. Työpäivän jälkeen Jaana käy kaupassa, saa puu kotiin, järjestää ostokset kaappeihin, tekee ruokaa, vie lapset autolla harrastuksiin, pesee pyykkiä, lukee, hakee lapset kotiin, auttaa läksyissä ja ulkoiluttaa koiran. Yli 10-vuotias osallistuu siivoamiseen. Alkuillasta Jaana vie autolla lapset harrastuksiin, jolloin hänellä on oma aikaa vajaan tunti. Hän lukee lehteä ja postea, syö suklaata ja katselee tv:tä. Päivän aikana Jaana pitää eniten siitä ajasta, ”kun sai olla hetken yksin”.

Kotona Jaanalle kertyy kaikkiaan 30 eri toimintasekvenssiä; toimintojen lyhyys ja runsas määrä lisäävät kiireen tuntua. Itsekseen olo, oma aika, on hänestä päivän mukavin hetki. Tämän hän uskaltaa kirjoittaa näkyviin ilman, että pelkäisi huonoksi äidiksi leimaantumista. Ansiotyön lisäksi kodin ylläpito ja lasten hoiva voi olla uuvuttavaa muillekin kuin yksinhuoltajille, eivätkä pienet omat tauot tunnu riittävältä, jotta jaksaisi päivästä toiseen (väsynyt äiti, ks. Jokinen 1996).

Perheen ajan jäsentyminen ilmentää kolmatta ja neljättä järjestystä: työn, vapaan, kotityön, perheen ja oman ajan tekemiset ja tuntemukset ikään kuin liudentuvat toisiinsa, mutta koko ajan tapahtuu. Eräs toimistotyötä tekevä yksinhuoltajaäiti kuvaa ansiotyön jälkeistä aikapulaansa. Yritys saada tehtyä kaiken sen, minkä haluaisi, voi tuottaa aikapulan kokemuksen lisäksi toimintojen yhtäaikaista tekemistä (nk. *multitasking*). Seuraavassa päiväkirjan kirjoittaja toteaaakin, että toiminnot ovat

päällekkäisiä ja ettei ”kaikkea voinut kirjoittaa, kun elämä ei mene aikataulun mukaan” (TK 2009–2010, 77). Hän kuvaa työpäivän jälkeisen ilta-aikansa (klo 16–23) soljuvan seuraavasti:

Kyselin kuulumiset, join kahvit, ruoanlaitto, imurointi, syönti ja tiskit lavuaariin, suihkuun, istun ja levähdän, tekstiviesti tytölle, täytän lomakkeita, saan viestin, kuuntelen radiota, viesti, luen ilmaisjakelulehdet, tarkistan postin, avaan telkkarin, katson tv:tä, luen Ikean kuvastoa, syön konveheteja ja -keksejä, laitan ruoan säilytysrasiaan, soitan lapsille, pyyhin pölyt, odotan lapsia kotiin, lapset kotona, syödään iltapalaa, komennan suihkuun nuorinta, pesen valurautapannun, laitan ruoat jääkaappiin, pyyhin keittiötasot, öljyn valurautapannut, lataan kahvin aamuksi, menen sänkyyn, luen hieman, sivusilmällä katson tv:tä, otan pois päiväpeiton, vedän verhot eteen, suljen ikkunat. (TK 2009–2010, 77.)

Toiminta valuu yli 10 minuuttia kattavien päiväkirjasarakkeiden tekemisten ja tapahtumien sarjaksi. Kuvaus on näin ajan ja tajunnan virtaa, jossa näkyy toimintojen runsaus ja samalla herpaantuminen ajan hallintaan. Kolmasosa toimintasekvensseistä liittyy siivoukseen ja ruoanlaittoon eli loppumattomaan työhön. Päivän toiminnot ovat myös jäsenymättömiä: hän palaa tekemään useampaa asiaa moneen kertaan, mikä voi kertoa väsymyksestä ja keskittymiskyvyn puutteesta. Arjen kaaos on aistittavissa, eikä neuvotteluvaraa kotitöihin perheessä löydy, koska lapset ovat vielä pieniä.

KRIITTINEN LOPPULUENTA

Suomalaisnaisten ansio- ja kotitöistä muodostuva kokonaistyöaika on nykyisin keskimäärin suurempi kuin miesten. Naisten ansio- ja kotityöstä muodostuvaa ”kaksoistaakkaa” ei näin ollen ole liioiteltu. Ilmiötä tulee tarkastella lähemmin ja kriittisemmin. Olen suomalaisia ajankäyttöpäiväkirjoja analysoidessani syventänyt analyysia Hochschildin järjestyksien sekä sukupuolentutkimuksen eri teoriataustoista kumpuavan sukupuolijärjestyksen sekä pragmatismista lähtöisin olevien sukupuoli- ja luokkatapaisuuden käsitteiden avulla. Tämä mahdollistaa syvemmän analyysi-

sin, jolloin arjen jäsentymistä voidaan ymmärtää paremmin pelkän arkisten toimien ja tapahtumien sotkuisuuden toteamisen sijaan. Vain näin sukupuolitetuista kotitöistä hiljaa ja näkymättömästi käytävät neuvottelut ja sopimiset tulevat ymmärrettäväksi.

Edellä hahmottelemastani viidestä tyypittelystä ja niihin liittyvistä kuvauksista sekä muista aineistoesimerkeistä selviää, että sukupuolen lisäksi ansiotyö ja luokka vaikuttavat kotitöihin käytettävän ajan rakentumiseen. Monessa mielessä kotityöt järjestyvät sosiokulttuurisesti: tietty sukupuolitettu järjestys näyttää toistuvan yliyksilöllisesti ja yli perhekkien.

Arkielämän sukupuolittuneisuus on myös tasa-arvokysymys. Kuten Julkunen (2010, 160–161) toteaa, ansiotyön ohessa tehty kotityö on esteenä naisten työmarkkinamahdollisuuksille ja muulle osallistumiselle. Tasa-arvo liittyy sukupuolen lisäksi luokkataustaan, sillä niin työnjakoa yleisemmin kuin kotitöiden sukupuolitettua jakamista tutkittaessa ei sukupuolta ja luokkaa voi erottaa toisistaan. Sukupuolitetun kotityön teosta käydään perhejäsenten kesken neuvotteluja, jolloin voidaan sopia myös toisin. Erilaiset, luokkaan kytketyvät resurssit vaikuttavat toinsopimiseen siinä, missä tehtävän ansiotyön luonnekin.

Uusimmat Tilastokeskuksen ajankäyttöaineistot (ks. Pääkkönen & Hanifi 2011) osoittavat, että 2000-luvulla on tapahtunut hienoista tasa-arvoistumista kotitöiden jakamisessa. Suomalaisien naisten osuus kotitöiden tekemisestä on kymmenessä vuodessa hieman vähentynyt, mutta kuitenkin naiset käyttävät niihin selvästi enemmän aikaa kuin miehet. Sukupuolisopimukseen perustuvaa kotityönjakoa on siis neuvoteltu jossakin määrin uusiksi. Tämä näkyy siinä, että naiset ovat alkaneet tehdä enemmän huoltotöitä ja miehet kotitaloustöitä. Tilastollinen analyysi kertoo kuitenkin keskiarvoista, ei siitä hajonnasta, joka näkyy ja tuntuu ”todellisessa elämässä” ihmisten arkikokemuksina.

Tilastoinnin rouheudessa on myös muita hankaluuksia. Nimittäin on toimintaa, joka ei yksiselitteisesti ole vain jotakin yhtä, vaan toiminta voi olla kotityöaika, perheen yhteis-

tä aikaa tai omaa aikaa – tai useampia näistä yhtä aikaa. Tällaisesta ostosten tekeminen on käypä esimerkki. Ensinnäkin ostosten teko on kotityötä: se voi tarkoittaa ruokakaupassa käyntiä käymällä kodin kautta ja lähtemällä sitten ruokakauppaan yksin, kuten edellä ensimmäisessä esimerkissä ”Tajja” ja kolmannessa esimerkissä ”Maija” tekevät. Toinen vaihtoehto on suorittaa ruokaostokset kotiin-paluumatkalla neljännen esimerkin ”Jaanan” tapaan. Toiseksi ostoksilla olo voi olla perheen yhteistä aikaa, kuten toisessa esimerkissä, jossa ”Mari”, ”Erkki” ja teini-ikäiset käyvät yhdessä kaupassa. Autossa oleminen, juttelu ja musiikin kuuntelu kuuluvat nekin kauppatmatkoihin ja ovat perheen aikaa. Lisäksi ostosten teko voi olla myös omaa aikaa: näinhän toisessa esimerkissä ”Anne” nauttii vapaastaan shoppailemalla 20 minuuttia vaatekaupassa. Näin tilastollisissa analyysissä kotityöksi luokitettava ostostenteko voikin olla perheen aikaa, omaa aikaa tai sitä työn suorittamisen kaltaista kulutustyötä, josta Richard Sennett (2002) puhuu selvittäessään kaupallistuneen vapaa-ajanvieton olemusta.

Tietenkään ajankäyttöaineistojen laadullisen analyysin avulla ei voida saada kattavaa vastausta siihen, miltä tietty toiminta ja tekeminen tuntuvat tekijästään. Tällöin tulokset täytyy kytkeä päiväkirjaa pitäneiden vapaavalintaisen itseilmaisun perustalle. Tunteiden ja tekemisen luonteen kuvauksen ilmaisulle on tilaa etenkin päiväkirjojen itsearvio-osoissa, mutta moni kuvaa tekemisen tuntumista myös päiväkirjamatriisissa. Monesti tekemisen luonne ei välttämättä selviä – tai se ei ole vain yksiselitteisesti tietynlaista, sillä tuntemukset voivat olla ristiriitaisiakin.

Vaikka tilastollisissa ajankäyttötutkimuksissa kotityöt luetaan työnteoksi, ei sukupuolen ja kotityön työluonteen ja tasa-arvonäkökulman havaitsemisesta ole seurannut varsinaisia kriittisiä havaintoja, kuten historiallisten ja sosiokulttuurisesti jäsenyvän sukupuolijärjestyksen tai luokkarakenteen huomioimista. Näin ollen tilastollisissa ajankäyttötutkimuksissa hyödynnetään harvoin esimerkiksi sukupuolentutkimuksen tai luokkatutkimuksen teorioita, eivätkä sukupuoli ja luokka ole teoreettisia lähtökohtia, erityisiä käsitteitä tai lä-

hestymistapoja. Pikemminkin näyttäisi olevan päinvastoin.

Tilastoissa ajankäytön sukupuolittainen tarkastelu korostaa sukupuolieroja, jota osaltaan leimaa heteronormatiivinen lähestymistapa. Toiseksi tällöin samalla ikään kuin pureksimatta hyväksytään dikotomioihin ja sukupuolisopimukseen perustuva sukupuolijärjestys. Kuten Suvi Ronkainen (2004) toteaa, yleisemminkin empiirinen tilastollinen sosiaalitutkimus ja siihen liittyvä positivismi paitsi jättää naiset ja heidän kokemuksensa huomioimatta, myös tuottaa sukupuolihierarkioita ja uusintaa sukupuolijärjestystä (emt., 44–47). Sukupuolen tosisaan ottava laadullinen ajankäytön analyysi tarjoaa tähän vaihtoehtoja (ks. Adam 1989; Paolucci 1999; Smith 2002). Sama pätee myös luokka-aspektiin (vrt. luokkien tilastollinen ajankäyttö, Oinas ym. 2010, 107–123).

Teoreettisesti tarkasteltuna Hochschildin (1988) toista järjestystä ilmentävä kysymys kotitöiden sukupuolitetusta jakamisesta liittyy erilaisiin käsitteellistämisen tapoihin. Hochschildin (1997) kolmas järjestys ajankäytön ja erilaisten neuvottelujen osalta sekä etenkin Lisa Adkinsin ja Jokisen (2008) ja Jokisen (2010) hahmottelema neljäs järjestys ilmentävät uutta mittavaa muutosta. On totta, että työn ja muun elämän jäsenyminen on mennyt uusiksi, kun ansiotyön luonne on muuttunut ja työnteko sirpaloitunut ja prekarisoitunut. Muutokset näkyvät myös ruumis-työssä ja tunnetyössä, jolloin aikaa kuluu elämän eri toiminta-alueilla toimimisen lisäksi niiden välisten rajojen ylläpitoon.

Nähdäkseni kolmannen ja neljännen järjestyksen ero ei ole mitenkään selvä tai yksiselitteinen, kun asiaa tarkastelee ajankäyttöaineistojen perustella. Luultavasti neljäs järjestys osoittautuu vain kolmannen järjestyksen yhdeksi transformoituneeksi muodoksi. Tämän arvion muutoksen mittavuudesta ja kokonaisluonteesta voi toki tehdä vasta tuonnempana, kun kokonaistilannetta on mahdollista katsoa ajallisesti etäämpää.

VIITE

1. Näiden valintakriteerien taustalla on vaikuttanut Anttilan *Rethinking Work-Leisure Distinction* -hankkeen (Suomen Akatemia 2009–2011) tutkimusasetelma. Tässä artikkelissa raportoidaan hankkeen yhden osatutkimuksen tuloksia.

KIRJALLISUUS

- Acker, Joan (1999) *Rewriting Class, Race, and Gender*. Teoksessa Marx Ferree, Myra & Lorber, Judith & Hess, Beth B. (toim.) (1999) *Revisioning Gender*. Sage, Thousand Oaks.
- Acker, Joan (1999) *Class Questions*. Feminist Answers. Rowman & Littlefield Publishers, Lanham.
- Aalto, Ilana (2004) *Kerrottu isyys. Kahden sukupolven miesten isyyskertomuksia*. TANE-julkaisuja 6. Tasa-arvoasiain Neuvottelukunta & Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Helsinki.
- Aalto, Kristiina & Varjonen, Johanna (2005) *Hoituu kaksikielinen lasta samalla kuin yksi? Kotityöaika erikokoisissa perheissä*. Teoksessa Pääkkönen, Hannu (toim.) *Perheiden ajankäyttö*. Tilastokeskus, Helsinki.
- Adam, Barbara (1989) *Feminist Social Theory Needs Time. Reflections on the Relation between Feminist Thought, Social Theory and Time as an Important Parameter in Social Analysis*. *The Sociological Review* 37:3, 458–473.
- Adkins, Lisa (2003) *Reflexivity. Freedom or habit of gender?* *Theory, Culture & Society* 20:6, 21–42.
- Adkins, Lisa & Eeva Jokinen (2008) *Introduction: Gender, Living and Labour in the Fourth Shift*. NORA. *Journal of Feminist and Gender Research* 16:3, 138–149.
- Aitchison Carmichael, Cara (2003) *Gender and leisure. Social and cultural perspectives*. Routledge, London.
- Anttila, Anu-Hanna (2010a) *Tilastoaineistojen käyttöä on mahdollista laajentaa ja monipuolistaa*. *Hyvinvointikatsaus* 3/2010, Tilastokeskus, 62–67.
- Anttila, Anu-Hanna (2010b) *Työn ja elämän yhteensovittaminen? Aikapoliitikassa työmuodolla on väliä*. Teoksessa Suoranta, Anu & Anttila, Anu-Hanna: *Yksin sovittu*. Osapuolet, luottamus ja työmarkkinalogiikka. Vastapaino, Tampere, 119–130.
- Anttila, Anu-Hanna (2010c) *Vaihtoehtoja ajankäyttöaineiston analyysiin*. *Sosiologia* 46:2, 129–133.
- Anttila, Anu-Hanna (2011) *Joutenolo ja ei-minikään tekeminen toimintana*. *Yhteiskuntapolitiikka* 14: 6, 620–632.
- Anttila, Anu-Hanna & Ylikännö, Minna (2011) *Yhä useammalle aika on rahaa*. Vieraskynä. *Helsingin Sanomat* 24.11.2011, A1.
- Anttonen, Anneli (1994) *Hyvinvointivaltion naisystävälliset kasvot*. Teoksessa Anttonen, Anneli & Henriksson, Lea & Nätkin, Ritva (toim.) *Naisten hyvinvointivaltio*. Vastapaino, Tampere, 203–226.
- Autto, Janne (2007) *Äitien muuttuva asema hyvinvointivaltion kansalaisuuden määrittelyissä*. *Sosiologia* 44:3, 204–217.
- Bergström Casinowsky, Gunilla (2010) *Tjänsteresori människors vardag – om rörlighet, närvaro och frånvaro*. Faculty of Social Science. University of Gothenburg, Gothenburg.
- Chittenden, Maurice (2010) *Women scent victory in the war of the chores*. *Sunday Times* 31.7.2010. http://www.thesundaytimes.co.uk/sto/news/uk_news/Society/article681033.ece.
- Crompton, Rosemary (2006) *Employment and the Family. The Reconfiguration of work and family life in contemporary societies*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Ferree, Myra Marx (1991) *The gender division of labor in two-earner marriages. Dimensions of variability and change*. *Journal of Family Issues* 12:2, 158–180.
- Gershuny, Jonathan (2003) *Changing Times. Work and Leisure in Postindustrial Society*. Oxford University Press, Oxford.
- Goffman, Ernst (1977) *The arrangement between the sexes*. *Theory and Society* 4:3, 301–331.
- Halpern & Murphy (2005) *From Work-Family Balance to Work-Family Interaction. Changing the Metaphor*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers, London.
- Heiskala, Risto (2000) *Toiminta, tapa, rakenne. Kohti konstruktionistista synteisiä yhteiskunta-teorioissa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Hirdman, Yvonne (2007) *The Gender System. Theoretical Reflections on the Social Subordination of Women*. *The Study of Power and Democracy in Sweden*. Report 40. Stockholm.
- Hochschild, Arlie (1979) *Emotion work, feelings rules, and social structure*. *American Journal of Sociology* 85:3, 551–575.
- Hochschild, Arlie & Machung, Anne (1990[1988]) *The Second Shift. Working Parents and the*

- Revolution at Home. Viking Press, New York.
- Hochschild, Arlie (1997) *The Time Bind. When Work Becomes Home and Home Becomes Work*. Metropolitan Books, New York.
- Hyvinvointikatsaus (2012) *Ajankäyttö 4/2012*. Tilastokeskus, Helsinki.
- Jokinen, Eeva (1996) *Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Gaudeamus, Helsinki.
- Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Gaudeamus, Helsinki.
- Jokinen, Eeva (2010) *Kodin ja talouden uusi järjestys*. Janus 18:1, 48–60.
- Julkunen, Raija (2010) *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Vastapaino, Tampere.
- Kan Yee, Man & Sullivan, Oriël & Gershuny, Jonathan (2011) *Gender Convergence in Domestic Work: Discerning the Effects of Interactional and Institutional Barriers from Large-scale Data*. *Sociology* 45: 2, 234–251.
- Lee, Sangheon & McCann, Deirdre & Messenger, Jon C. (2007) *Working Hours in the World. Trends in working hours, laws and policies in a global comparative perspective*. Routledge, New York.
- Lempiäinen, Kirsti (2007) *Sukupuolinen toimija. Kysymys olemuksesta, roolista ja tavasta*. *Sociologia* 44:2, 109–120.
- Liikkanen, Mirja (2005) *Vapaa-aika muutoksessa – merkitykset, rajoitteet ja valinnat*. Teoksessa Liikkanen, Mirja & Hanifi Riitta & Hannula, Ulla (toim.) *Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981–2002*. Tilastokeskus, Helsinki, 5–30.
- Liljeström, Marianne (1996) *Sukupuolijärjestelmä*. Teoksessa Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere, 43–60.
- McDowell, Linda (1991) *Life without father and Ford. The new gender order of post-Fordism*. *Transactions of the Institute of British Geography* 16:4, 400–419.
- Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna (2012) *Yhteistä aikaa etsimässä. Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla. Perhebarometri*. Väestöliitto, Helsinki.
- Myllyniemi, Sami (2010) *Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009. Nuoristotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura*, Helsinki.
- Nickson, Dennis & Warhurst, Chris (2007) *Opening Pandora's Box: Aesthetic Labour and Hospitality*. Teoksessa Lashley, Conrad, Lynch, Paul & Morrison, Alison (toim.) *Hospitality: A Social Lens*. Elsevier, London.
- Niemi, Iris & Pääkkönen, Hannu (2001) *Ajankäytön muutokset 1990-luvulla. Kulttuuri ja viestintä 6*. Tilastokeskus, Helsinki.
- Oinas, Tomi & Anttila, Timo & Nätti, Jouko (2010) *Yhteiskuntaluokat ja ajankäyttö Suomessa. Teoksessa Erola, Jani (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki, 107–128.
- Pateman, Carol (1988) *The Sexual Contract*. Stanford University Press, Stanford.
- Paolucci, Gabriella (1999) *Paradoxes of Time. Instrumental Rationality and Gendered Uses of Time*. Teoksessa Hufton, Olwen & Kravaritov, Yota (toim.) *Gender and the Use of Time*. Kluwer Law International, Hague, 429–442.
- Pentland, Wendy E. & Harvey, Andrew S. & Lawton, Powell M. & McColl, Mary Ann (toim.) (1999) *Time Use Research in the Social Sciences*. Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York.
- Pääkkönen, Hannu (2010) *Perheiden aika ja ajankäyttö. Tutkimuksia kokonaistyöajasta, vapaaehtoistyöstä, lapsista ja kiireestä*. Tilastokeskus, Helsinki.
- Pääkkönen, Hannu & Hanifi, Riitta (2011) *Ajankäytön muutokset 2000-luvulla*. Tilastokeskus, Helsinki.
- Pääkkönen, Hannu & Niemi, Iris (2002) *Suomalainen arki. Ajankäyttö vuosituhaten vaihteessa. Kulttuuri ja viestintä 2*. Tilastokeskus, Helsinki.
- Ronkainen, Suvi (2004) *Kvantitatiivisuus, tulkinnallisuus ja feministinen tutkimus*. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Vastapaino, Tampere, 44–69.
- Sennett, Richard (2002) *Työn uusi järjestys eli miten kapitalismi kuluttaa ihmisen luonnetta*. Vastapaino, Tampere.
- Skeggs, Beverley (2004) *Class, Self, Culture*. Routledge, London.
- Smith, Dorothy E. (2002) *A Feminist Methodology*. Teoksessa Highmore, Ben (toim.) *The Everyday Life Reader*. Routledge, London.
- Veijola, Soile & Jokinen, Eeva (2008) *Towards a Hostessing Society? Mobile Arrangements of Gender and Labour*. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 16: 3, 166–181.
- Ylikännö, Minna (2009) *Isien ajankäytöstä. Uuden isyyden hidas esiinmarssi*. *Yhteiskuntapolitiikka*. 24:2, 121–131.